

«زن و مطالعات خانواده»

سال دوازدهم - شماره چهل و هشتم - تابستان ۱۳۹۹

ص ص: ۲۳-۳۹

تاریخ دریافت: ۹۸/۴/۲۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۵/۱۹

شخصیت‌شناسی زن با رویکرد تطبیقی در آثار هنری و فرهنگ اسلامی

زهرا اولیائی^۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی شخصیت زن با رویکرد تطبیقی در آثار هنری و فرهنگ اسلامی است. از آن جایی که چگونگی تصویر ذهنی در مورد زن، نوع رفتار جامعه را با وی تعیین می‌کند، این مقاله با روش تحلیل محتوا به بررسی شخصیت زن در آثار هنری و فرهنگ اسلامی با رویکردی تطبیقی می‌پردازد و به دنبال معرفی شخصیت واقعی زن در فرهنگ اسلامی، جهت تأمین و حفظ هویت، شأن و منزلت زن مسلمان است. یافته‌ها بیانگر این است که زن در اغلب آثار هنری گذشته و برخی از آثار معاصر نقش معشوق، زیبایی و زینت بخشی به اثر را داشته و بیشتر از نظر وسوسه‌انگیزی جسمانی و زیبایی مورد توجه قرار گرفته و با دیدی مردسالارانه، صفاتی چون سفاهت و بی‌وفائی به وی نسبت داده شده و در برخی از آثار معاصر، به‌عنوان گوهری والا و موجودی صاحب‌خرد و عضوی مؤثر در جامعه بیان شده است. در صورتی که در فرهنگ اسلامی، زنان عقیف، با حیثیت، شخصیت، کرامت و حافظ ارزش‌های اسلامی تصویر شده‌اند که نقش مهمی در سعادت و یا شقاوت جامعه دارند و می‌توانند مانند مردان در فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی شرکت داشته باشند.

واژگان کلیدی: شخصیت‌شناسی، زن، رویکرد تطبیقی، آثار هنری، فرهنگ اسلامی

^۱ . دانش‌آموخته کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، گرایش تعلیم و تربیت اسلامی، دانشگاه پیام نور مرکز اراک، اراک، ایران andishe.2006@gmail.com

مقدمه

مسأله جایگاه انسانی زن و حقوق او از جمله مسائل مطرح در قرون اخیر بوده و در طول تاریخ آراء و نظریات متفاوتی در این زمینه، از سوی ادیان و دانشمندان مطرح شده (صاحب الزمانی، نجفی و زینلی بهزادان، ۱۳۹۴: ۶) و ناگفته‌ها و نادیده گرفتن‌ها در مورد زنان زیاد است. ما تنها دو دوره‌ی درخشان در مورد زنان داشته‌ایم، یکی زمان طلوع اسلام بوده و آن هم فقط در مقطع حیاتی خود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، و دیگری طلوع دوم اسلام است که با آمدن امام خمینی (ره)، شخصیت و جایگاه انسانی زن در خانواده و جامعه مورد توجه قرار گرفته است (حسینی و حکیم زاده، ۱۳۸۸: ۱۵).

تألیف و تدوین پیرامون زنان در حوزه‌ی فرهنگ اسلامی سابقه‌ای دیرینه دارد و به قرن‌های سوم و چهارم هجری بر می‌گردد (صاحب الزمانی، نجفی و زینلی بهزادان، ۱۳۹۴: ۱۳). زن در ساختار اجتماعی، تاریخی، سیاسی و زیربنای فرهنگ و تمدن و در پیدایش باورها و اعتقادات نقش بس عمده داشته و دارد (عزیزی و قلعه‌خانی، ۱۳۸۱: ۵). هم‌چنین یکی از کهن‌ترین سوژه‌ها برای آفرینش آثار متعددی در زمینه‌ی ادبیات و هنر مفهوم «زن» است که در گذشته به دلیل سنت‌ها و محدودیت‌ها بیشتر بار معشوق بودن را به دوش کشیده است (جهانی‌چهره و موحدی، ۱۳۹۳: ۶). بازنمایی زن در آثار هنری به عنوان یکی از قدیمی‌ترین سوژه‌ها در همه اعصار مورد توجه و اهمیت بوده و این بیانگر توجه جامعه به زن و جایگاه زن است که در هر دوره‌ی بنا به مقتضیات زمانه خود متغییر بوده است (گلاوی و صحنی، ۱۳۹۳: ص ۴).

هنر، راهی برای بیان زیبایی‌ها به گونه‌ای متفاوت است و همین بیان متفاوت است که به هنر اختیار عمل می‌دهد و زمینه‌ی فهم و درک نوینی را پایه‌گذاری می‌کند. هنر گاهی شکل زیباشناسانه خود را تغییر می‌دهد؛ یعنی از شکل محتوایی مشخص، به کلیتی مستقل (شعر، نمایشنامه یا رمان و...) تغییر می‌کند که این تغییر شکل می‌تواند از راه بازسازی زبان، فهم و دریافت صورت گیرد (گذشتی و عسگر زاده، ۱۳۹۳: ۱۶۳). هنر، یک فعالیت انسانی است و مقصدش انتقال عالی‌ترین و بهترین احساساتی است که انسان‌ها بدان‌ها دست یافته‌اند (تولستوی، ۱۳۶۴: ۷۶). هنر وسیله‌ی ارتباط انسان‌ها برای دوام حیات بشر و سیر به سوی سعادت فرد و جامعه انسانی است. پس ضروری و لازم است؛ زیرا افراد بشر را با برانگیختن احساساتی یکسان، به یکدیگر پیوند می‌دهد (تولستوی، ۱۳۶۴: ۵۷). بنابراین در نگرشی می‌توان ادبیات را هنر نامید، وقتی که اثر ادبی ویژگی‌های منحصر به فرد اثر هنری را با خود دارد، یعنی اثری که خلق شده و تکرار ناپذیر است؛ چرا که ادبیات و هنر بیانگر احساسات و عواطف هنرمند هستند و احساس و عاطفه، پدیده‌ای است که نمی‌توان آن را به راحتی بازگو و تکرار نمود (دانشور، ۱۳۸۹: ۲۵).

در تاریخ، بشریت شاهد صدها رأی متفاوت و متناقض در باب شخصیت زن، جایگاه اجتماعی و حقوق وی بوده است. این آراء که به ادیان و اندیشمندان بشری منسوب است، تنها نظریه‌های ذهنی نبوده، بلکه پایه و مبنای رفتار مردان نسبت به زنان یا برگرفته از رفتار آنان بوده است. هم‌چنین در میان اکثر ملت‌ها

و ادیان، زن از جایگاه فروتری نسبت به مرد برخوردار بوده به طوری که آگوستین^۲ قدیس معتقد است: زن حیوانی است نه استوار و نه ثابت قدم، بلکه کینه توز و زیان کار (صاحب الزمانی، نجفی و زینلی بهزادان، ۱۳۹۴: ۱۱).

تحقیقاتی در زمینه ی " جایگاه و شخصیت زن"^۳ نیز انجام گرفته است که از جمله آن می توان به موارد حاضر اشاره کرد؛ عالیه پور، صادقی و حیدری (۱۳۹۱) در پژوهش خود با موضوع سیمای زن در شعر شاعران زن لرستانی، می نویسند شاعران زن در آثار خود به شأن و منزلت زن در جایگاه همسر و مادر، و نقش ارزنده ی مادر در تربیت فرزندان و فعالیت های فرهنگی و اجتماعی اشاره دارند. عظیمی، سیدیزدی و باقری (۱۳۹۳) نیز، در تحقیق خود با عنوان بررسی تطبیقی نقش زن در شاهنامه و گرشاسب‌نامه بیان می کنند از زنان در شاهنامه به‌عنوان گوهری والا و موجودی صاحب خرد و رایزن توأم با حیا، ایثار، مهربانی، دلسوزی، وفاداری، نقش مادرانه و تربیت فرزند و به‌طور کلی از سایر خصوصیات زنانه با تمامی ابعاد احساسی و عواطف شان در کنار روحيات و خلق و خوی مردان، و در گرشاسب‌نامه شرافت، تدبیر و خرد، رایزنی، وفاداری، مادر بودن و تربیت فرزندان سخن به میان آمده است. هم چنین بابائی، شاه سنی و شکری (۱۳۹۲) در مطالعه ی خود با موضوع زن و زیبایی در بخش پهلوانی شاهنامه می نویسند، فردوسی در ادب فارسی، به گونه ای بسیار چشم گیر به توصیف زیبایی زنان و توانایی های برجسته ی ایشان پرداخته است، او زنان تأثیرگذار و خردمند را مایه ی آرامش مردان دانسته و به بهترین نحو ستوده است.

طوسی و هاشمی (۱۳۹۵) در نتیجه ی تحقیق خود، مطالعه چگونگی بازنمایی سیمای زن مسلمان در سینمای پس از انقلاب اسلامی، بیان می کنند تصویر بازنمایی شده از زن در سینمای پس از انقلاب، با الگوی جامع شخصیت زن مسلمان بسیار فاصله دارد و سیاست گذاری‌های مسئولین در این رابطه، به ارائه ی تصویر درستی از یک زن مسلمان منجر نشده است.

هم چنین موسوی و شاد قزوینی (۱۳۹۵) به مطالعه تطبیقی زن از نگاه هنرمندان زن شرق و غرب، کاظمی و گودرزپور (۱۳۹۴) بررسی نشانه‌شناسی زن در هنر مینیمالیسم، گلاوی و صحنی (۱۳۹۳) به مطالعه ی تطبیقی نقش زن در آثار نقاشی قاجار و نقاشان معاصر، حسینیان و علی مددی (۱۳۹۵) به بررسی مقیاس های جایگاه زن در شعر سیمین بهبهانی و احمد شاملو، محمدپور و مراد نژاد (۱۳۹۴) به بررسی نقش زن در نقاشی معاصر ایران پرداخته اند.

هر چند پژوهش های زیادی در زمینه ی «زن» و تصویر آن در ادبیات و هنر انجام شده؛ ولی به نظر می رسد که تحقیقی با این موضوع، تاکنون صورت نگرفته است. با توجه به مطالب فوق، هدف این تحقیق آن است که به شخصیت‌شناسی زن با رویکرد تطبیقی در آثار هنری ایرانی و فرهنگ اسلامی پرداخته شود در این رهگذر سؤال هایی به شرح زیر مطرح شده است:

1. Augustine

2. Women's personality

۱. تصویر بازنمایی شده از زن در آثار هنری ایرانی (هنرهای تجسمی و شعر) چگونه است؟
۲. تصویر بازنمایی شده از زن در آرای دانشمندان اسلامی چگونه است؟
۳. آیات و روایات مربوط به ویژگی های زن، در ارتباط با شخصیت وی چیست؟

روش

طرح پژوهش، جامعه‌ی آماری و نمونه‌گیری: پژوهش حاضر از نوع کیفی است و با روش تحلیل محتوا انجام شده است. در این پژوهش، اطلاعات به شیوه‌ی کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده؛ سپس تحلیل داده‌ها با رویکرد تحلیل محتوا طی هفت مرحله صورت گرفته است. واحد تحلیل نیز در تحقیق حاضر شخصیت زن است؛ و نمونه‌ها به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند؛ تحقیق دو منطقه‌ی محتوایی شخصیت زن در آثار هنری و شخصیت زن در فرهنگ اسلامی، و مقوله‌ها چهار مقوله‌ی تصویر بازنمایی شده از زن در آثار هنری تجسمی هنرمندان ایرانی؛ تصویر بازنمایی شده از زن در آثار هنری ادبی (شعر)؛ سیمای زن از نظر قرآن کریم و روایات اسلامی؛ و سیمای زن در نظر دانشمندان اسلامی را در بر می‌گیرد.

روش اجرا

برای دستیابی به پاسخ پرسش‌های پژوهش، ضمن مطالعه‌ی پیشینه، به بررسی کتاب‌هایی که در ارتباط با عناصر موضوع حاضر تألیف شده بود، پرداخته شد، سپس منابع و متون هنری و اسلامی که در پیوند با موضوع شخصیت زن و فرهنگ اسلامی بود، مشاهده و مطالعه شد. مبنای کار در پژوهش حاضر گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است که از طریق فیش‌برداری، صورت گرفته است؛ پس از آن با تکیه بر سوال پژوهش، آثار مربوط به زن از بین آثار هنری استخراج و تصویر بازنمایی شده از زن در این آثار با توجه به فرهنگ اسلامی با روش تحلیل محتوا، تحلیل و میزان انطباق این آثار با فرهنگ اسلامی بررسی شدند و نتایج به صورت توصیف بیان گردید. قابلیت اطمینان یافته‌ها از نظر اعتبار، اعتماد، انتقال و تصدیق، با انتخاب شیوه‌ی گردآوری داده‌ها به شیوه‌ی کتابخانه‌ای و مشاهده و مطالعه‌ی آثار متعدد با نمونه‌ای مناسب و جمع‌آوری داده‌ها تا حد اشباع نظری اطلاعات، همچنین تفسیر منطقی داده‌ها با حفظ هسته‌ی اصلی متن در واحد معنا و توجه به درجه‌ی تغییر داده‌ها در طول زمان و مقایسه آن با پیشینه‌ی موجود، مورد بررسی قرار گرفت.

با وجود این که روش تحلیل محتوا خود ابزاری تحلیلی در پژوهش کیفی به شمار می‌رود؛ با توجه به بهره‌گیری از روش کیفی در این پژوهش، مجموعه کتب تألیفی و نیز منتخبی از هنرهای تجسمی مرتبط با موضوع پژوهش، ابزار اصلی پژوهش است.

سیمای زن در آثار هنرمندان ایرانی

همان‌طور که در مقدمه بیان شد می‌توان ادبیات را هنر نامید، چرا که ادبیات و هنر بیانگر احساسات و عواطف هنرمند هستند (دانشور، ۱۳۸۹: ۲۵). لذا در جدول ۱، نمونه‌ای از آثار ادبی و هنری هنرمندان در دوره‌های مختلف ایران که مرتبط با موضوع هستند آورده شده است؛ با توجه به کثرت اشعار و هنرهای تجسمی از بیان تمامی آن‌ها صرف نظر شده و تنهایی یک یا دو نمونه از اشعار و یا آثار هر هنرمند در جدول بیان گردیده‌اند و به ارائه‌ی برداشت حاصل از بررسی و تحلیل محتوای آثار اکتفا شده است.

جدول ۱. سیمای زن در آثار هنرمندان ایرانی

تصویر بازنمایی شده از زن در آثار (هنری و ادبی) هنرمندان ایرانی	مرجع	هنرمندان
زن خوب فرمانبر پارسا کند مرد درویش را پادشا کسی برگرفت از جان کام دل که یکدل بود با وی آرام دل دلارام باشد زن نیک خواه ولیکن زن بد، خدایا پناه! چو طوطی کلاغش بود هم نفس غنیمت شمارد خلاص از قفس در خرمی بر سرایی ببند که بانگ زن از وی برآید بلند زنی را که چهل است و ناراستی بلا بر سر خود، نه زن خواستی زن خوب خوش طبع، رنج است و بار رها کن زن زشت ناسازگار	(سعدی، ۱۳۷۸، باب ۷: ۲۹۵، ۲۹۶ و ۲۹۷)	مصلح بن عبدالله سعدی
یکی از نمونه‌های تحقیر زنان، در شعر مولوی شاعر و دانشمند مسلمان آمده است که زن صفتی (یعنی نسبت دادن صفات بد به زنان) را به برخی از مردان نسبت داده است: ای تن تو نمیری که چنان جان با توست هر چند که از زن صفتان خسته شدی ای کافر، طرب فزا که ایمان با توست مردی به صفت، همت مردان با توست و یا تحقیر شدن زن به خاطر شرایط جسمانی وی: بت خیال تو سازی، به پیش بت به نمازی چو گبر اسیر بتانی، چو زن حریف نفاسی و یا در باره‌ی شوم و شر بودن زن می‌گوید: هر بلا کاندز جهان بینی عیان باشد از شومی زن در هر مکان	(مولوی، ۱۳۷۲، ج ۸ ۳۰: (مولوی، ۱۳۷۲، ج ۸: ۱۱۲۶)	جلال الدین محمد مولوی
نسبت دادن صفات منفی به زنان در مثنوی لیلی و مجنون نظامی نیز دیده می‌شود: چون نقش وفا و عهد بستند بر نام زنان قلم شکستند بسیار جفای زن کشیدند زن چیست نشانه گاه نیرنگ در خلا هر صلح و در نهان جنگ در دشمنی آفت جهان است چون دوست نشود هلاک جان است چون غم خوری او نشاط گیرد چون شاد شوی ز غم بمیرد	(نظامی، ۱۳۶۴، ۱۸۶:)	ابومحمد نظامی گنجوی

و یا می گوید: زن از پهلوی چپ شد آفریده کس از چپ راستی هرگز ندیده بسی کردند مردم چاره سازی ندیدند از یکی زن راست بازی اگر نیک بودی زن و فعل زن مر او را «مزن» نام بودی، نه «زن»!		
توجه به ویژگی های جسمانی، زیبایی و نیز فضایل اخلاقی و نقش زن به عنوان همسر، مادر و فردی از اجتماع؛ هم چنین ذکر جنبه های منفی اخلاقی زن. وی به توصیفات زیبایی از زن که در حقیقت همسر شاعر است، می پردازد. نگاه شاملو در جنبه های مثل: زن به عنوان مادر، همسر و نقش او در اجتماع و ... است. در توصیفات ظاهری زن، شاملو در عین پرداختن به مسائل جسمانی، بیشتر به جنبه های انسانی زن و اخلاق او توجه می کند. زن در شعر او بیش از هر چیز یک معشوق است. معشوقی که در برخی موارد بی شباهت به معشوق سنتی ادبیات فارسی نیست، دست نیافتنی است و گاه به صورت معشوقی آرمانی نمایان می شود. در عین حال با ویژگی های جسمانی وصف می شود؛ از سوی دیگر شاعر خوانهان اوست، چون می خواهد در کنار او آرامش یابد و در یگانگی با او خود را بیابد. شاملو زن را به سبب سجایای اخلاقی وی می ستاید و او را در کنار مرد قرار داده و از حقوق انسانی وی حمایت می کند. وی حتی زن را به حضور در اجتماع دعوت می کند و گاه او را نمادی از یک مبارز سیاسی به تصویر می کشد.	(شاملو، ۱۳۸۷: ۱- ۱۱۱۸) (خافی و حقدادی ۱۳۸۹: ۲) (حسینیان و علی مددی، ۱۳۹۵: ۲) (دیوارگر، پوراآشتی و رضوانیان، ۱۳: ۹۱)	احمد شاملو
اعتصامی درباره عدم حضور زن در فعالیت های علمی، اجتماعی و فرهنگی قبل از انقلاب اسلامی، می گوید: زن در ایران، پیش از این، گویی که ایرانی نبود پیش از آن جز تیره روزی و پریشانی نبود زندگی و مرگش اندر کُنج غربت می گذشت زن چه بود آن روزها، گرزان که زندانی نبود نور دانش را ز چشم زن نهان می داشتند این ندانستن ز پستی و گران جانی نبود وی بیان می کند این دور ماندن زنان از دانش و فضیلت، به خاطر پستی و گرانجانی نبوده است بلکه زن را از کسب علم و فضیلت دور نگه داشته اند. وی در اشعار خود به تحقیر زنان و خشونت علیه آن ها، عدم برابری حقوق زن و مرد و جهل و نادانی زنان انتقاد کرده است. هم چنین قضاوت برخی از مردان را در مورد زنان خانه دار ناعادلانه دانسته به حمایت از زنان پرداخته و به نقش بسیار مهم زن در مدیریت امور خانه اشاره می نماید. وی زنان را از تقلید آرایش و مد و لباس برحذر داشته و آن را فتنه و بلایی برای زن دانسته است. در اشعار وی با توجه به فرهنگ و شرایط جامعه ی آن زمان، و نیز شرایط زندگی شخصی پروین، واژگانی چون گوشه گیری و تنهایی، کم حرفی، راز داری، زیرکی و هوشیاری، صبر و بردباری زن به چشم می خورد. شاید نبود واژگانی چون عشق و عاطفه در اشعار پروین به عنوان یک زن، به خاطر شرایط زندگی شخصی و شکست عاطفی وی بوده است.	(اعتصامی، ۱۳: ۸۰- ۲۳۵) (اعتصامی، ۱۳۸۰: ۱- ۴۸۰)	پروین اعتصامی

وی به عنوان یکی از شاعران ادبیات پایداری، در اشعار خود به بیان احساسات، عشق و عواطف انسانی زنان و حماسه آفرینی آنان هم چون مردان در جنگ و نیز مقایسه ی مادران و زنان غرب زده ی هم دوره ی خود با مادران نسل قبل از خود پرداخته است و در این مقایسه مادران دیروز را می ستاید.	(کاشانی، ۱۳۵: ۲: ۱۵۱-۱۵۰) (کاشانی، ۱۳۷۳: ۱- ۱۰۴)	سپیده کاشانی
وی در آثار خود، در باره معنویت زنان و حماسه آفرینی آنان، کمک‌های نقدی و غیر نقدی زنان به جبهه ی جنگ تحمیلی؛ پایداری زنان در جنگ در مقابل دشمن؛ حمایت آنان از رزمندگان در جنگ تحمیلی و آشپزی و تهیه ی مواد غذایی، خیاطی تهیه ی لباس گرم برای رزمندگان پرداخته است.	(صفّارزاده، ۱۳: ۸۶: ۸۴-۱) (صفّارزاده ۱۳۸۸: ۱- ۵۱۸)	طاهره صفّارزاده
وی ضمن برجسته کردن نقش زنان و تجلی روح مادرانه آنان در دفاع مقدس، از جهان معنوی زنان سخن به میان آورده که هم چون مردان در صحنه نبرد حماسه آفرین بوده‌اند.	(قلی پور گنجگاه و نوروزی، ۱۳۹۴: ۱۳)	قیصر امین پور
نگارگری این دوره که بر روی بوم و به صورت پرتره کشیدن رواج داشت، متأثر از نقاشی غربی بود. زنان در آثار نگارگری این دوره، با چهره ی بیضی، ابروان پیوسته، چشمان سرمه کشیده و انگشتان حنا بسته در حالتی مخمور به تصویر در آمده اند و همگی در جامه های زربافت و مروارید نشان و غرق در جواهر و زینت ها تجسم یافته اند. در آثار نقاشان این دوره بیشتر زن به عنوان معشوق، رقاص و نوازنده، و با تأکید بر زیبایی و جنسیت وسوسه برانگیز زن بوده است. (مانند آثار محمد اسماعیل اصفهانی و محمد شیرین نگار)	(ذکرگو، ۱۳۸۲: ۴۲ - ۴۷) (پاکباز، ۱۳۸۵: ۱۵۰) (گودرزی، ۱۳۸۴: ۶۳)	آثار هنری دوره ی قاجاریه
زنان در دوره ی صفویه نقش زیادی در امور کشور داشتند و از زنان در این دوره با متانت و وقار یاد شده است. نقش زن در آثار نگارگری این دوره بسیار دیده می شود و زنان در لباس ها با طرح های زیبا و رنگارنگ، و زیور آلات گران بها و بیشتر در نقش های ندیمه، شاهزاده، رقاص و عاشق مشاهده می شوند. نوع و طرح و رنگ لباس ها در این نقوش نشان دهنده ی رتبه و طبقه اجتماعی زنان است. زن در آثار نگارگر بزرگ دوره ی صفوی، رضا عباسی (کاشانی) حضوری مستقل از مردان دارد و عنصر اصلی نقاشی های اوست. نقوش زن در آثار وی بیشتر عشوّه گرانه، و با تأکید بر جنسیت وسوسه برانگیز و زیبای زن و عاشق و معشوق است.	(محبّی، حسنخانی قوام و رنجبر، ۱۳۹۶: ۶-۷) (محبّی وهمکاران، ۱۳۹۹: ۱۵ و ۱۸)	آثار هنری دوره ی صفویه
تصویر زن در نقاشی مردان دارای نظام نشانه های توصیفی، شمایی و کلیشه ای از زن آرمانی است؛ آن ها صفات زنانه و معانی ضمنی و ذهنی زن بودن مثل زیبایی و لطافت را در فضایی خیالی به تصویر می کشند. اما نقاشان زن معاصر سعی می کنند تا قالب های بصری را که مردان از زنان دارند، از شکل بیندازند. زن در آثار نگارگرانی چون حسین بهزاد، علی مطیع، و محمود فرشچیان، تصویری شمایی، تمام قد و بسیار زیبا دارد. زن در آثار حجت الله شکیب، نمادی از زیبایی، شکوه، جلال و اشرافیت تاریخی ایران دارد. ولی در آثار نقاشان نسل انقلاب، زن مظهر پایداری، صبر، حمایت و استقامت است.	(راوودراد، مریدی و تقی زادگان، ۱۳۸۹: ۱۲۵) (راوودراد و همکاران، ۱۳۸۸: ۹: ۱۳۹)	آثار هنری دوره ی معاصر

همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌گردد سعدی به عنوان یک هنرمند و دانشمند مسلمان، زن خوب را در آثار خود فرمانبردار و سازگار، پارسا، راستگو، یکدل با همسر، آرامشگر همسر، امانت دار، عقیف، نجیب، مستور از بیگانه، با فهم و معرفت، مؤدب، تربیت کننده ی فرزند؛ و زن بد را ناسازگار، دروغگو، زشت خوی و بد زبان تصویر کرده است. بر خلاف سعدی، که فضایل اخلاقی متعددی را برای زن خوب بیان نموده، مولوی به عنوان یک عارف و شاعر نامدار و دانشمندی مسلمان که اشعار عرفانی او جایگاه ویژه ای در فرهنگ و ادب فارسی دارد، با نسبت دادن زن صفتی (یعنی نسبت دادن صفات بد به زنان) به برخی از مردان و نفاسی (شرایط جسمانی زنانه) به زنان، زن را تحقیر نموده و او را شوم معرفی کرده است؛ و یا نظامی گنجوی صفاتی مثل سفاک، بی وفائی، دروغگویی و شر بودن را به زنان نسبت داده است.

در شعر برخی از شاعران معاصر نیز، با توجه به اینکه نگاه تحقیرآمیز گذشته وجود ندارد ولی هنوز هم با دیدی سنتی به زن نگریسته می‌شود و تنها برخی از شعرا به ویژه شاعران زن به جایگاه اجتماعی، علمی، فرهنگی و تربیتی زن و نقش بسیار مهم وی در مدیریت امور خانه در مقام همسر و مادر و حقوق انسانی وی پرداخته اند که از بین آن ها می‌توان به اشعار پروین اعتصامی، و هم چنین سپیده کاشانی و طاهره صفارزاده که به نقش پر رنگ زنان در حمایت از رزمندگان و مقاومت در برابر دشمن، در هشت سال دفاع مقدس پرداخته اند، اشاره کرد. به نظر می‌رسد جنسیت در بین هنرمندان، بر دیدگاه آن ها نسبت به زن، تأثیر زیادی داشته، و برخی از شعرای مرد، بیشتر زن را با نقش معشوق، زیبایی و وسوسه انگیزی جسمانی توصیف کرده اند، و کمتر به جایگاه انسانی و شخصیت فردی و اجتماعی وی توجه داشته اند.

هم چنین با تحلیل محتوا و مضامین جدول ۱، مشاهده شد، در آثار هنری تجسمی نیز، در دوره ی ساسانیان، صفویه، قاجاریه و معاصر، زن بیشتر به عنوان معشوق، عشوه گر، رقص و نوازنده، و با تأکید بر زیبایی، شکوه، جلال، اشرافیت و جنسیت وسوسه برانگیز زن، و جهت آراستن و تزئین اثر به کاربرده شده است. ولی در آثار نقاشان نسل انقلاب، زن مظهر پایداری، صبر، حمایت و استقامت است.

سیمای زن از نظر قرآن کریم و روایات اسلامی

جدول ۲، نمونه ای از شخصیت زن در قرآن و روایات اسلامی را، پس از مطالعه ی آیات ارزشمند قرآن کریم و روایات پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله و سلم و ائمه معصومین علیه السلام نشان می‌دهد.

جدول ۲. سیمای زن از نظر قرآن کریم و روایات اسلامی

مرجع	سیمای و جایگاه زن از نظر قرآن کریم و روایات اسلامی
(اعراف/ آیه ۱۸۹) (ناس، بنی آدم، انسان) (حجرات/ آیه ۱۳) (نسا/ آیه ۱۲۴ و آل عمران/ آیه ۱۹۵) (نحل/ آیه ۹۷) (زمر/ آیه ۶) (روم/ آیه ۲۱) (اعراف/ ۱۸۹ و مریم/ آیه ۲۱) (احزاب/ آیه ۳۵)	از نظر قرآن زن و مرد از حیث ذات یکسان و هم مرتبه اند و مرد بر زن برتری ذاتی ندارد. مخاطب قرآن نه مرد، بلکه انسان اعم از زن و مرد است. از نظر قرآن نه مرد برتر است و نه زن، بلکه ملاک برتری تقواست. «بی تردید من عمل هیچ عمل کننده ای از شما راه از مرد و زن که همه از یکدیگرید، ضایع نخواهم کرد.» «هر کس از زن و مرد، عمل نیک انجام دهد، در حالی که ایمان داشته باشد، پس بی تردید او را به زندگی پاکیزه ای زنده خواهیم داشت.» «همه ی شما را از یک فرد (حضرت آدم علیه السلام) آفرید، سپس همسر او را از نوع او قرار داد.»؛ «و از نشانه های او این که از نوع خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان ها آرام گیرید و میاتان دوستی و رحمت نهاد.» قرآن در وصف به دنیا آمدن حضرت مریم علیه السلام می گوید: «هیچ مردی به پای زن نمی رسد.» در سوره احزاب، آیه ۳۵، ویژگی های زنان مسلمان، مؤمن، مطیع، خاضع، صادق، صابر، خاشع، حافظ عفت و پاکدامنی و زیاد یاد خداکننده بیان شده است.
(حر عاملی، ۱۴۰۹: ج ۱۴: ۱۱) (مجلسی، ۱۳۸۷: ۹۴) (مجلسی، ۱۳۸۷: ۵۱) (طبرسی، ۱۳۸۵: ۲۱۴) (مجلسی، ۱۳۸۷: ۱۸)	امام صادق علیه السلام می فرماید: «دوست داشتن زنان از اخلاق انبیاست.» «در دنیا چیزی بهتر از همسر شایسته وجود ندارد، زنی که شوهرش از دیدار او مسرور گردد.» هم چنین می فرماید: «دختران حسنه ... هستند و خدا بر حسنه ثواب می دهد و...» و نیز می فرماید: «یک زن شایسته ارزنده تر از هزار مرد ناشایست است.» و در حدیثی دیگر می فرماید: «... زن اگر صالحه باشد، بیشتر از طلا و نقره ارزش دارد.»
(شرفی، ۱۳۷۷: ۶۸) (شرفی، ۱۳۷۷: ۸۵) (شرفی، ۱۳۷۷: ۹۷) (مجلسی، ۱۳۸۷: ۲۰) (شرفی، ۱۳۷۷: ۱۰۱)	رسول اکرم (ص) می فرماید: «بهترین زنان شما زنی است که پاکدامن باشد.» «بهترین زنان شما زنی هایی هستند که دارای عشق و محبت باشند.»؛ «بعد از ایمان به خدا، نعمتی بالاتر از همسر موافق و سازگار نیست.»؛ «بهترین زنان کسی است که ... با شوهرش رفیق باشد، در مقابل نا محرم عقیف؛ ... در برابر شوهرش متواضع، برای شوهرش خود را زینت کند، شاد و سرخوش باشد، از دیگران شرم کند و عفت داشته باشد. هر چه شوهرش به او گوید، گوش دهد و مطیع او باشد. در خلوت تن به خواسته های شوهرش دهد، و در این امر مضایقه نکند ...»؛ «بهترین زنان شما زنی است که خودش را خوشبو کند و در طبخ غذا مهارت داشته باشد و اقتصاد را از دست ندهد.» از رسول اکرم (ص) نقل شده: از خداوند عالم می فرماید: «اگر بخواهم به مسلمانی همه ی نیکی های دنیا و آخرت را هدیه کنم، ... زن مؤمنی که هرگاه به او نگاه کند، خوشحال شود، و چون شوهرش غایب گردد خود را نگه دارد و مال شوهر را ضایع نسازد، می دهم.» هم چنین فرموده اند: «زنان را گرامی نمی دارند مگر افراد بزرگووار و به آنان توهین نمی کنند جز مردم پست و فرومایه.» و نیز فرموده اند: خداوند در مورد دختران مهربان تر است از پسران؛ و هر مردی زنی را شاد کند، خدا او را در قیامت شاد گرداند.
(شرفی، ۱۳۷۷: ۸۰) (مجلسی، ۱۳۸۷: ۵۱)	و در حدیثی دیگر می فرماید: «زن از روزی که حامله می شود تا زمان گرفتن فرزند از شیر، ثواب رزمنده ای را دارد که با کافران در حال جنگ است و اگر در این بین بمیرد، اجر شهیدان را دارد.» رسول اکرم (ص) در مورد حقوق زن می فرماید: «هر مردی سیلی به صورت زنش بزند، خداوند روز قیامت به مأمور جهنم فرمان می دهد به جای آن هفت سیلی آتشین به آن مرد بزند.»

(طبرسی، ۱۳۸۵: ۲۱۶)	
(حرعاملی، ۱۴۰۹: ۶۷/۲۰)	حضرت زهرا سلام الله می فرمایند: «بهترین زن کسی است که با مردان بیگانه ارتباطی نداشته باشد.»
(شرفی، ۱۳۷۷: ۹۷) (مجلسی، ۱۴۰۳: ج ۱۰۳: ۲۲۱)	حضرت امام رضا علیه السلام می فرمایند: «بعضی زن ها برای شوهرشان بهترین غنیمت هستند: زانی که به شوهرشان اظهار عشق و محبت کند.» و نیز می فرمایند: «فضیلت ایمان کسی بیشتر است، که به زنان محبت بیشتری ابراز می کند.»
(امام علی علیه السلام: حکمت ۲۳۴) (امام علی علیه السلام: حکمت ۱۳۶) (امام علی علیه السلام: حکمت ۶۱) (امام علی (ع): حکمت ۲۳۸) (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۸۷ / ۱)	حضرت علی (ع) بهترین صفات زن در زمینه زناشویی را، بدترین صفات مرد، یعنی کبر و ترس و بخل بیان می کنند. هم چنین می فرمایند: «جهاد زن، خوب شوهرداری است.» تعبیر حضرت علی علیه السلام به عقرب بودن زن ها «زن چون کژدم است که شیرین است گزیدن او.» و این که فرموده اند «همه چیز زن شر است و بدتر چیزی که در اوست این است که مرد را چاره ای نیست جز بودن با او.» اشاره به جاذبه ی زنانه ای دارد که می تواند توجه مردان را به خود جلب کند و برای مردان شر باشد. و نیز می فرمایند: «زن دسته ریحانه است نه کُشتی گیر میدان.» «زنان امانت خدا نزد شما هستند، به ایشان زیان نرسانید و برایشان سخت مگیرید.»
(شرفی، ۱۳۷۷: ۶۸)	حضرت امام محمد باقر علیه السلام می فرمایند: «زن بگیر، ولی زن با ایمان و خدانشناس، ...»

با تحلیل محتوای متن جدول ۲ این گونه دریافت می شود که از نظر قرآن زن و مرد از حیث ذات یکسان و هم مرتبه اند و مرد بر زن برتری ذاتی ندارد و معیار ارزش انسان، تقواست. هم چنین در آیاتی از قرآن، زن عامل آرامش مرد بیان شده است.

آیات و روایات اسلامی زنان شایسته را با ایمان، خدانشناس، با عشق و محبت برای همسر و فرزندان، متکبر، ترسو و بخیل در زمینه ی زناشویی، مطیع، خاضع، صادق، صابر، خاشع، حافظ عفت و پاکدامنی و زیاد یاد خداکننده و صدقه دهنده، بیگانه با نامحرم، ماهر در طبخ غذا و تنظیم کننده ی اقتصاد خانه، موجب آرامش همسر، زینت کننده برای همسر، بیان کرده اند. هم چنین حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه از زن به شر (شر برای مرد به خاطر ظاهر زن) و عقرب، ریحانه و امانت خدا نزد مرد تعبیر کرده اند و حضرت امام صادق علیه السلام، ارزش زن صالحه را از طلا و نقره بالاتر و ارزش زن شایسته را، از هزار مرد ناشایست بالاتر بیان کرده اند. و رسول اکرم صلی الله علیه وآله و سلم ثواب زن باردار را، مانند ثواب رزمنده و ثواب مردن در زمان بارداری را مانند اجر شهیدان ذکر نموده اند.

سیمای زن از نظر دانشمندان اسلامی

با مطالعه و تحلیل محتوای مطالب و مضامین مربوط به شخصیت زن و مقایسه ی دیدگاه دانشمندان مسلمان مورد مطالعه، به منظور تسهیل در دسترسی به حجم گسترده ی داده ها، مستندات مربوط به هر کدام، به صورت اختصار در قالب جدولی به شرح زیر بیان می گردد؛ جدول ۳، نمونه ای از شخصیت زن را در نظر دانشمندان اسلامی، نشان می دهد.

جدول ۳. سیمای زن از نظر دانشمندان اسلامی

سیمای زن در نظر دانشمندان اسلامی	مرجع	دانشمندان اسلامی
امام خمینی (ره)، به عنوان فقیهی ژرف‌نگر، حکیمی خردمند، سیاست‌مداری دوراندیش و عارفی الهی، درباره‌ی جایگاه و شخصیت زن فرموده‌اند: «دامن مادر بزرگترین مدرسه‌ای است که بچه در آن جا تربیت می‌شود. آن چه که بچه از مادر می‌شود، غیر از آن چیزی است که از معلم می‌شود. بچه ... در دامن مادر بهتر تربیت می‌شود تا در جوار پدر، تا در جوار معلم.» «بچه‌هایی که از دامن مادر جدا شده‌اند و در پرورشگاه‌ها رفتند ...، محبت مادر ندیده‌اند، عقده پیدا می‌کنند. این عقده‌ها منشأ همه مفاسدی است یا اکثر مفاسدی است که در بشر حاصل می‌شود. این جنگ‌هایی که پیدا می‌شود ... این دزدی‌ها، این خیانت‌ها...»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۹: ۲۹۴- (۲۹۳)	حضرت امام خمینی (ره)
«بچه وقتی در دامن مادرش هست می‌بیند مادر اخلاق خوش دارد. اعمال صحیح دارد. گفتار خوش دارد. این بچه از همان جا اعمالش و گفتارش به تقلید از مادر، که از همه تقلیدها بالاتر است، و به تزریق مادر که از همه تزریق‌ها مؤثرتر است، تربیت می‌شود.» «امروز باید خانم‌ها به وظایف اجتماعی و دینی خودشان عمل کنند و عفت عمومی را حفظ بکنند و روی آن عفت عمومی کارهای اجتماعی و سیاسی را انجام بدهند.» «بانوان محترم ایران ثابت کردند ... که در دژ محکم عفت و عصمت هستند و جوانان صحیح و نیرومند و دختران عقیق و متعهد به این کشور تسلیم خواهند کرد و هیچ‌گاه در آن راه‌هایی که قدرت‌های بزرگ برای تباه کردن این کشور پیش پای آن‌ها گذاشته بود، نخواهند رفت.»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۱۳: ۱۹۳- (۱۹۲)	
«آری در اسلام زن باید حجاب داشته باشد، ولی لازم نیست که چادر باشد. بلکه زن می‌تواند هر لباسی را که حجابش را به وجود آورد اختیار کند. ما نمی‌توانیم و اسلام نمی‌خواهد که زن به عنوان یک شیء و یک عروسک در دست ما باشد. اسلام می‌خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد بسازد. ما هرگز اجازه نمی‌دهیم تا زنان فقط شیئی برای مردان و آلت هوسرانی باشند.» «باید توجه داشته باشید که حجابی که اسلام قرار داده است، برای حفظ آن ارزش‌های شماسست. هرچه را که خدا دستور فرموده است ... برای این است که آن ارزش‌های واقعی که این‌ها دارند و ممکن است به واسطه وسوسه‌های شیطانی یا دست‌های فاسد استعمار و عمال استعمار پایمال می‌شدند این‌ها، این ارزش‌ها زنده بشود.» «زن مربی جامعه است. از دامن زن انسان‌ها پیدا می‌شوند. مرحله‌ی اول مرد و زن صحیح، از دامن زن است. مربی انسان‌ها زن است. سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می‌کند. مبدأ همه سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود. زن مبدأ همه سعادت‌ها باید باشد.» «قرآن کریم، انسان‌ساز است و زنان نیز انسان‌ساز. اگر زنان شجاع و انسان‌ساز از ملت‌ها گرفته شوند، ملت‌ها به شکست و انحطاط کشیده می‌شوند.» «اسلام می‌خواهد که زن حیثیت و شخصیت و شرافت خود را حفظ کند. اسلام زنان را از فساد که آنان را تهدید می‌کند نجات داده و می‌دهد و در حقیقت آنان را از بند فساد آزاد کرده است. اسلام نمی‌خواهد زنان ملعبه دست باشند، می‌خواهد زنان آدم باشند مثل سایر آدم‌ها.»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۹: ۲۹۴- (۲۹۳)	
«بچه‌هایی که از دامن مادر جدا شده‌اند و در پرورشگاه‌ها رفتند ...، محبت مادر ندیده‌اند، عقده پیدا می‌کنند. این عقده‌ها منشأ همه مفاسدی است یا اکثر مفاسدی است که در بشر حاصل می‌شود. این جنگ‌هایی که پیدا می‌شود ... این دزدی‌ها، این خیانت‌ها...»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۱۳: ۱۹۳- (۱۹۲)	
«بچه وقتی در دامن مادرش هست می‌بیند مادر اخلاق خوش دارد. اعمال صحیح دارد. گفتار خوش دارد. این بچه از همان جا اعمالش و گفتارش به تقلید از مادر، که از همه تقلیدها بالاتر است، و به تزریق مادر که از همه تزریق‌ها مؤثرتر است، تربیت می‌شود.» «امروز باید خانم‌ها به وظایف اجتماعی و دینی خودشان عمل کنند و عفت عمومی را حفظ بکنند و روی آن عفت عمومی کارهای اجتماعی و سیاسی را انجام بدهند.» «بانوان محترم ایران ثابت کردند ... که در دژ محکم عفت و عصمت هستند و جوانان صحیح و نیرومند و دختران عقیق و متعهد به این کشور تسلیم خواهند کرد و هیچ‌گاه در آن راه‌هایی که قدرت‌های بزرگ برای تباه کردن این کشور پیش پای آن‌ها گذاشته بود، نخواهند رفت.»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۱۳: ۱۹۳- (۱۹۲)	
«آری در اسلام زن باید حجاب داشته باشد، ولی لازم نیست که چادر باشد. بلکه زن می‌تواند هر لباسی را که حجابش را به وجود آورد اختیار کند. ما نمی‌توانیم و اسلام نمی‌خواهد که زن به عنوان یک شیء و یک عروسک در دست ما باشد. اسلام می‌خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد بسازد. ما هرگز اجازه نمی‌دهیم تا زنان فقط شیئی برای مردان و آلت هوسرانی باشند.» «باید توجه داشته باشید که حجابی که اسلام قرار داده است، برای حفظ آن ارزش‌های شماسست. هرچه را که خدا دستور فرموده است ... برای این است که آن ارزش‌های واقعی که این‌ها دارند و ممکن است به واسطه وسوسه‌های شیطانی یا دست‌های فاسد استعمار و عمال استعمار پایمال می‌شدند این‌ها، این ارزش‌ها زنده بشود.» «زن مربی جامعه است. از دامن زن انسان‌ها پیدا می‌شوند. مرحله‌ی اول مرد و زن صحیح، از دامن زن است. مربی انسان‌ها زن است. سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می‌کند. مبدأ همه سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود. زن مبدأ همه سعادت‌ها باید باشد.» «قرآن کریم، انسان‌ساز است و زنان نیز انسان‌ساز. اگر زنان شجاع و انسان‌ساز از ملت‌ها گرفته شوند، ملت‌ها به شکست و انحطاط کشیده می‌شوند.» «اسلام می‌خواهد که زن حیثیت و شخصیت و شرافت خود را حفظ کند. اسلام زنان را از فساد که آنان را تهدید می‌کند نجات داده و می‌دهد و در حقیقت آنان را از بند فساد آزاد کرده است. اسلام نمی‌خواهد زنان ملعبه دست باشند، می‌خواهد زنان آدم باشند مثل سایر آدم‌ها.»	(امام خمینی (ره)، ۱۳۸۹، ج ۹: ۲۹۴- (۲۹۳)	
ایشان زن را، با تقوا، آرامش بخش شوهر و تسلی‌دهنده رنج‌های او، سرشار از عشق و صفا، توصیف کرده‌اند.	(مطهری، ۱۳۷۷: ۷۶-۷۷)	

این سینا زن راه شریک زندگی مرد، پاسبان منافع و اموال او و جانشین او در خانه و امین وی و مربی فرزندان او؛ پسندیده در عقل، تدبیر، اخلاق و رفتار؛ عاقل، دین دار، با حیا، زیرک، مهربان؛ کوتاه زبان، فرمانبردار، ناصحی دوست داشتنی و امین؛ با وقار، با هیبت و کم خرج؛ یاور و غمخوار شوهر؛ و مدیر خانه توصیف کرده است.	(ابن سینا، ۱۹۸۸م: ۳۱-۳۲)	ابن سینا
فیض کاشانی زن راه، با تقوا، عقیف، با حیا، سرشار از عشق و صفا، چشم پوشی کننده از نا محرم؛ دوری کننده از طنازی، خودنمایی و تبرج در بیرون از خانه؛ با متانت، باکرامت و وقار، محجوب، آراسته برای شوهر و پاکدامن توصیف کرده است.	، (فیض، ۱۳۸۳، ج ۵: ۱۸۹) (فیض، ۱۳۸۳، ج ۴: ۱۸۶) (فیض، ۱۳۸۳، ج ۲: ۸۱۶ و ۸۷۱)	ملا محسن فیض کاشانی
خواججه ی طوسی زن راه، دین دار، امانت دار، عقیف، مهربان، تسلی بخش شوهر و آرامش دهنده و گرمی بخش خانواده، مهربان، دوست شفیق، مطیع، کوتاه زبان، فرمانبردار و کم توقع؛ حافظ آبروی شوهر، خوش خلق؛ (به عنوان مادر) عامل بقا و حافظ مصالح و منافع خانواده، با الفت و محبت توصیف کرده است.	(طوسی، ۱۳۸۵، ۲۲۰) (طوسی، ۱۳۸۵، ۲۰۹-۲۰۷)	خواججه نصیرالدین طوسی

با تحلیل محتوا و مضامین جدول ۳، از سخنان ارزشمند امام خمینی (ره) این نکته دریافت می شود که زن دارای حیثیت، شخصیت، شرافت و کرامت است و تا حد زیادی در سعادت و شقاوت جامعه نقش دارد و با حفظ حجاب، ارزش های والای انسانی و اسلامی محفوظ می ماند و از مفاسد ناشی از رعایت نکردن حجاب جلوگیری می شود. امام خمینی (ره) خواهان حضور بانوان در عرصه های علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و دینی، با حفظ عفت عمومی بودند؛ و به نقش مهم تربیتی زن در تربیت فرزندان و جامعه، و جلوگیری از آسیب های اجتماعی تأکید داشته اند. ایشان بیان می کنند، اسلام می خواهد شخصیت زن را حفظ کند و از او انسانی جدی و کارآمد بسازد و ما هرگز اجازه نمی دهیم تا زنان فقط شیئی برای مردان و آلت هوسرانی باشند. ایشان زنان را به کسب فضیلت اخلاقی و عملی، و نیز کسب علم و دانش تشویق کرده اند.

از نظر دیگر دانشمندان مسلمان نیز، زن عقیف، با تقوا، با حیا و دارای کرامت، عاقل، زیرک، سرشار از عشق و صفا در خانه، فرمانبردار، امانت دار، آرامش دهنده و گرمی بخش خانواده، عامل بقا و تربیت کننده ی فرزندان تصویر شده است.

نتیجه گیری

ادبیات و هنر بیانگر احساسات و عواطف هنرمند هستند بنابراین می توان ادبیات را هنر نامید. زن در آثار هنری و ادبی گذشته، بیشتر بار معشوق بودن را به دوش کشیده است؛ و این دیدگاه در باب شخصیت زن، جایگاه اجتماعی و حقوق وی، پایه و مبنای رفتار مردان نسبت به زنان قرار گرفته است. لذا در این تحقیق به بررسی شخصیت زن با رویکرد تطبیقی در آثار هنری و فرهنگ اسلامی پرداخته شد. مقایسه

نتایج تحقیقات مرتبط گذشته با داده‌های تحقیق حاضر نشان‌دهنده‌ی این است که نتایج تحقیق در زمینه‌ی شأن و منزلت، کرامت و حیثیت زن با نتایج تحقیقات عالیه پور، صادقی و حیدری (۱۳۹۱)، عظیمی، سید یزدی و باقری (۱۳۹۳)، حاتمی و محقق (۱۳۹۱)؛ و در زمینه‌ی زیبائی، زینت بخشی زن، و جذابیت جسمانی زن از نظر هنرمندان، با نتایج تحقیق بابائی، شاه سنی و شکری (۱۳۹۲)، موسوی و شاد قزوینی (۱۳۹۵)، کاظمی و گودرزپور (۱۳۹۴)، گلاوی و صحنی (۱۳۹۳)، محمدپور و مراد نژاد (۱۳۹۴) هم‌خوانی دارد.

با مطالعه و تحلیل محتوای آثار هنری، و تطبیق شخصیت زن در این آثار با شخصیت و جایگاه زن در آیات و روایات اسلامی، این‌گونه دریافت شد که حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه از زن به شر و عقر، و هم‌چنین ریحانه و امانت خدا نزد مرد تعبیر کرده‌اند و حضرت امام صادق علیه السلام، ارزش زن صالحه را از طلا و نقره و ارزش زن شایسته را، از هزار مرد ناشایست بالاتر دانسته‌اند. هم‌چنین امام خمینی (ره)، زن را دارای حیثیت، شخصیت، شرافت و کرامت و تا حدّ زیادی مؤثر در سعادت و شقاوت جامعه دانسته‌اند و او را به کسب فضیلت اخلاقی و عملی، و نیز کسب علم و دانش تشویق کرده‌اند. هم‌چنین یافته‌ها بیانگر این است که زن در اغلب آثار هنری گذشته و برخی از آثار عصر حاضر نقش معشوق، زیبائی و زینت بخشی به اثر را داشته و بیشتر از نظر وسوسه برانگیزی جسمانی و زیبائی مورد توجه قرار گرفته است و با دیدی مردسالارانه و تحقیرآمیز، صفاتی چون سفاهت و بی‌وفائی، دروغ‌گویی، شوم و شر بودن به وی نسبت داده شده است؛ و در برخی از آثار معاصر، به‌عنوان گوهری والا و موجودی صاحب‌خرد و عضوی مؤثر در تربیت، سلامت و سعادت جامعه بیان شده است. در صورتی که در فرهنگ اسلامی زنان عقیف، عاقل، شجاع، امانت‌دار، باتقوا، حیثیت، شخصیت و کرامت، حافظ ارزش‌های اسلامی، تربیت‌کننده فرزند و جامعه، و سرشار از عشق و محبت در خانه و موجب آرامش همسر و فرزند تصویر شده‌اند که نقش مهمی در سعادت و یا شقاوت جامعه ایفا می‌کنند و می‌توانند با حفظ عفاف، مانند مردان در فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، علمی و فرهنگی شرکت داشته باشند. لذا با توجه به یافته‌های تحقیق و نقش بسیار مهم زن در جامعه، پیشنهاد می‌شود هنرمندان در آثار هنری خود توجه بیشتری به شخصیت و جایگاه زن مسلمان و نقش ارزنده‌ی وی در تربیت، فرهنگ، و حفظ ارزش‌های اسلامی در جامعه داشته باشند.

امروزه در بسیاری از تبلیغات رسانه‌ها و بسته‌بندی محصولات از زنان به‌عنوان ابزار تبلیغات استفاده می‌شود و استفاده از زنان به‌خصوص در تبلیغات مربوط به بانوان امری اجتناب‌ناپذیر است. از طرفی زنان نیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند و حق حضور در فرهنگ، هنر و اقتصاد را دارند؛ لذا پیشنهاد می‌شود در تبلیغات رسانه‌ای، هنری و تجاری (بسته‌بندی محصولات) که بانوان حضور دارند کرامت، شأن و منزلت زن در نظر گرفته شود و جنبه‌ی ابزاری، زینت بخشی و یا تحقیر شخصیت زن را پیدا نکند. به‌دروس رشته‌های ادبیات، هنرهای تجسمی و به‌ویژه سینما و تأثیر، مبحثی هم در مورد انسان‌شناسی به‌ویژه

جایگاه، کرامت و شخصیت زن اضافه گردد. از هنرمندان زن انتظار می رود، در آثار خود بیشتر به معرفی شخصیت واقعی و نقش ارزشمند زنان در جامعه و فعالیت های علمی، تربیتی، فرهنگی و اجتماعی و حفظ ارزش های اسلامی بپردازند.

Reference

- Aalupour, F, Sadeghi, T and Heidari, A. (2012). **Female Feature in Poetry of Lorestan Women Poets**, Master's Thesis for Persian Language and Literature, Lorestan University.
- Azizi, A; Qala Khani, G. (2002). **Study of the position of woman in jurisprudential and legal texts of Zoroastrianism**, master's thesis of ancient culture and languages, Shiraz University.
- Azimi, M; Seyedizidi, Z; Bagheri, N. (2014). **Comparative study of female role in Shahnameh and Garshaspnameh**, master's thesis of Farsi language and literature, Vali-e-Asr University of Rafsanjan.
- Baba'i, A, Shah Sunni, A. M, Shokri, Y. (2013). **Woman and Beauty in Shahnameh Pahlavani Division**, Master's thesis of Persian language and literature, Semnan University, Persian.
- Daneshvar, Simin. (2010). **Ali Malamalam and Jamal in Persian Literature**, Review of Masoud Jafari, Tehran: Qatreh, Persian.
- Dewargar, Anahita; Hasan Puralasti, Hossein; Rezvanian, Qudsiyah. (2012). **An Analysis of Woman's Symbols in the Poems of Ahmad Shamloo and Nader Naderpour**, Master's Degree in Persian Language and Literature, Mazandaran University, Persian.
- Etesami, P. (2001). **General Divan**, Correction Rahim Chaveh Akbari, and Tehran: Mohammad, Persian.
- Feyz Kashani, M (M. ibn M.), (2004). **Al-Mahjah Al-Bayaza**, Qom, Al-Nasr al-Islami Institute, Persian.
- Gholi Purgandehgah, R; Norouzi, T. (2015). **Investigating and analyzing the themes and images of the woman (mother) in the sacred defense poetry with emphasis on the poetry of Seyyed Hassan Hosseini, Qaisar Aminpour, Sepideh Kashani and Tahereh Safarzadeh**, Master's thesis of Persian language and literature, Khalkhal Islamic Azad University, Persian.

- Glawi, B; Sahi. M. (2014). **A Comparative Study of Women's Role in Qajar Paintings and Contemporary Painters**, Master's Thesis, Islamic Azad University, Tehran Branch, Persian.

- Goodarzi, M. (2005). History of Iran, Tehran: Samt, Persian.

- Gzashtei, m. A; Asgarzadeh, M. (2014). **The study of the aesthetics of art and literature**, Journal of Literary Sciences, Volume 5, Issue 20, pp. 163-181.

- Hosseinian, S; Ali Madadi, M. (2016). **The study of women's position in the poems of Simin Behbahani and Ahmad Shamloo**, Master's thesis for Persian language and literature, Gonbad-e-Kavus University, Persian.

- Hosseini, H; Hakim Zadeh, F. (2009). **The spiritual and legal tatus of women in Islam**, the master's thesis of theology and theology, Al-Mustafa al-Almia society, Persian.

- Hr Amali, M. bin H. (1409). **Wasa al-Shi'a**, Qom: Al-Beit Institute.

- Ibn Sina. **Al-Manzahl Al-Yassiyat Al-Hayyah measures**, by the efforts of Ja'far Naghdi (1988), Baghdad: Elmarshad, Persian.

- Imam Khomeini, R. (2010). **Sahifeh Imam (statements, messages, interviews, sentences, religious orders and letters)**, 22 volumes, Tehran: Institute for the Setting up and Publishing of Imam Khomeini Works, Persian.

- Jahani chehreh, M; Movahedi, M. (2014). **A comparative study of the position of woman in poetry of contemporary women poets**, master thesis of Persian language and literature, Qom University, Persian.

- Kashani, s. (1973). **Butterfly Night**, Tehran: Padideh, Persian.

- Kashani, s. (1994). **A thousand rose's skirts**. Tehran: Art Organization of Advertising Organization, Persian.

- Kazemi, A., Goodarzarparvar, P. (2015). **Women's Semiotics in the Art of Minimalism**, Master's Thesis for Visual Arts, Islamic Azad University, Tehran Branch Center.

- Khafi, M; Aqdadi, A. R. (2010). **A Comparative Study of Female Image in the Poems of Ahmad Shamloo and Nizar Qobbani**, Master's Thesis for Contemporary Literature, Birjand University

- Majlisi, M. B (1403). **Bahar Al-Anwar**, Beirut, Al-Wafa Publishing, M. B. (2008). **Virtue of marriage, marriage and marriage in Islam** edited by Davood Ahmadi, Qom, cultural and art institute of Beit al-Ahazan Fatima (Salam Allah Aliyah), Persian.

- Mohebi, B.; Hassan Khani Qavam, F. Ranjbar M. (2017). **The role of women in the Safavid periodic films, with emphasis on Reza Abbasi's works**, Women's Research Paper, Special Letter, 97-121, Persian.

- Mohammad Pour, M; Morad Nejad, H. (2015). **Investigating the role of women in contemporary Iranian painting**, master's thesis in painting, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Persian.

- Molawei, c. M (1993). **General Shams Tabrizi**, Tehran: Amir Kabir, Persian.

-Motahari. M. (1998). **Notes by Professor Motahari**, Tehran, Sadra Publications.

-Mousavi, F. S; Shad Qazvini, P. (2016). **Comparative study of woman from the perspective of East and West female artists**, Master's thesis for visual arts, Al-Zahra University. (Salam Allah Aliyah), Persian.

-Nezaamee, A. M. (1985). **Lily and Majnon, Correcting Behrouz Throtian**, Tehran: Toos, Persian.

-pakbaz, r. (2006). **Painting of Iran (from ancient times to today)**, Tehran: Zarrin and Simin, Persian.

- Raadarad, A; Mirdi, M. R; Taghi Zadegan, M. (2010). **An Analysis of Women's Representation in Contemporary Iranian Painting**, Women's Research, Volume 8, Issue 1, 125-141, Persian.

-Saadi, M. b. A. (1999). **Bostan Saadi**, Tehran: Message Mehrab, Persian.

-Safarzadeh, Tahereh. (2007). **allegiance to awakening**, Tehran: Basij self-sufficiency research organization, Persian.

- Safarzadeh, Tahereh. (2009). **Awakening resonance**, Selected Poems, Tehran: Iranian Cultural Exhibitions, Persian.

- Sahib Al-Zamani, R; Najafi, M; and Zeynli Behzadan, F. (2015). **Comparative study of the controversial position of women in the Holy Qur'an, Avesta, Torah and Gospel**, master's thesis of Quran and hadith, Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Persian.

-
- Shamloo, A. (2008). **Collection of Works**, Office One, Poems, Volume 1, and Tehran: negah, Persian.
- Tabarsei, Hassan ibn Fadl, **Makarim al-Kahlaq**, Aqiqi's Bakhshaeshei. (2006). Qom: Nawid, Persian.
- Tolstoy, L. (1985). **What is art?** Translated by Kaveh Dehghan, Tehran: Amir Kabir, Persian.
- Tusi, K. N. A; Minavi. M, Heidari, A. R (2006). **Ethnic Nasseri (Sixth Edition)**, Tehran, Kharazmi Publications, Persian.
- Tusi, S, Hashemi, S. M. (2016). **Study of how to represent the image of the Muslim woman in the post-Islamic cinema**, Master's thesis for cinema and theater, Tehran University of Art, Persian.
- Zekergo, A. H. (2003). **Art History in History**, Tehran: School.

Women's personality with an adaptive approach to artistic and Islamic culture

Zohreh Oleiaeyee

Abstract

The purpose of the present research is to investigate the female character with an adaptive approach to art and Islamic culture. Since the way in which a subjective image of a woman determines the type of behavior of society, this paper uses a Content analysis method to study the female character of Islamic art and Islamic culture with a comparative approach. And seeking to introduce the true personality of a woman in Islamic culture in order to secure and maintain the identity, dignity of a Muslim woman. The findings indicate that women have often been involved in most of the past and some of the contemporary works of their beloved, beautiful and ornamental motifs, and are more concerned with the embodiment of physical pleasure and beauty. And with a patriarchal vision, attributes like foolishness and disloyalty have been attributed to him. And in some contemporary works, it has been described as a gorgeous gorge and a creature of wisdom and an effective member of society. If in the Islamic culture of women of chastity, with the dignity, character, dignity and protection of Islamic values are depicted which play an important role in the Misery or Hardship of society and they can participate in social, political, scientific and cultural activities like men.

Keywords: Personality, Woman, Adaptive Approach, Artwork, Islamic Culture.